Molnár András

MARCSI NÉNI VÁLASZA KAMCSATKÁBÓL

Kultúrpolitika és Hamvas Béla

„Eleve nyúlás Magyar Hüperion*nak [így!] elnevezni a saját lapunkat, majd Vona Gábor tanulmányát lehozni benne, és tetszelegni a »Hamvasi [így!] szellemben«".*

Weiner Sennyey Tibor: Hamvas jobbikos énje, avagy a nettó történelemhamisítás. *Drót* online összművészeti és társadalomkritikai alkotói portál, 2015. július 30.

„Hamvas A magyar Hüperion*ban több ízben is szatirikusan gúnyolja a csürhehizlaló népvezéreket. Ha nem tesszük szóvá, hogy bizonyos politikai kuruzslók a szerző szellemi örökségét azzal ellentétes célokra kívánják felhasználni, akkor a passzív kívülállásunkkal a megszólalástól való félelmet gerjesztjük, s a szélsőséges megnyilvánulások cinkosai leszünk. Nem engedhetjük meg, hogy az aktuális Hamvas-diskurzus egy politikai párt zsákmánya legyen. Jelenleg azonban ezt a torzító olvasási módszert kapja örökül a fiatal generáció. Hallgatni? Csak nehogy késő legyen, amikor már szólni valóban kockázatos, s legfeljebb a népirtások kukkolói lehetünk a technikailag bravúrosan működő képernyők előtt."*

Orcsik Roland: A magány politikája. *Kalligram* folyóirat, 2014. (23. évf.) október

A hazai „tradicionális iskolát" bíráló – különben még mindig roppant szórványos – publicisztika cikkeinek megjelenése olyan, mint bizonyos bújkáló betegségek: néha felbukkan egy-egy kisebb tünet, de elmúlik, a betegség hosszú időre látszólag visszavonul. Majd újabb, másféle tünet jelenik meg, s ez is eltűnni látszik. Végül egy harmadik tünet megjelenésekor hirtelen felerősödik a „baj", s minden addigi tünet egyszerre jelenik meg. Aztán újra és újra, különböző testrészeken ugyanez a rendellenesség lefolyik – szerencsére egyébként rendkívül enyhén. Miért enyhén? Mert az érvek gyengécskék, a zsurnalizmus legfelszínesebb, legostobább és legsúlytalanabb szintjén mozognak. Bazári majomságok, voltaképp.

A legutóbbi tünet, amely néhány cikkben megjelent, már komolyabbnak tűnik: „a tradicionalisták kisajátítják és meghamisítják Hamvas Bélát". A tünetegyüttesnek ez eddig nem volt hangsúlyos része. Talán azért nem, mert a liberális cikkecskeírogatók korábban nem nagyon foglalkoztak bármiféle komolyabb szellemi kihívással, minthogy berkeiket ezek nem keresztezték. Jobban foglalkoztatta őket a fasizmus réme, a demokrácia halála, a Haynaura való koccintás vagy Vona Gábor titokzatos tanácsadója és más képzelődések. Mindez persze korántsem múlt

el nyomtalanul: a tünetek integrálódtak a Hamvas-problémával. A baj jelenlegi élhajója azonban éppen most ez a „kérdés" lett. Egy „szellemi probléma" – mondhatnánk: *végre*. Csakhogy.

Mi történt? A publicisták, akik talán maguk is elhiszik, hogy nem ismét csak a napi politika szintjén mozognak, felfigyeltek arra, hogy Hamvasból egyeseknél – állítólag – „program" lett, hogy „kurzusírót" akarnak belőle csinálni jobboldalon, méghozzá a szélsőbbiken. Olyat pedig nem szabad, mert akkor nagy bajok kezdődnek. Konkrétan akár *népirtás* is. Hovatovább, Hamvas, akinek puszta esztétikai mércével mért irodalmi, anekdotikus szomorúbohózati és kedély-értékén túl (lám, a múlt rendszer raktárost csinált belőle, pedig csak a bort és a fákat szerette) életműve gyér elismerése mellett szellemi mondandója *eddig alig volt érdekes*, e cikkekben hirtelen afféle antidogmatikus tekintélyként látszik feltűnni. Protest-ikonná válik, akit az veszélyeztet, hogy minket, magyar olvasókat, kultúrembereket, józan tévénézőket dogmáktól és elnyomástól óvó bölcs alakjára a monolitikus programadók gyalázatos diktátori démonbőrlebernyegeket feszítenek.

Mondhatnánk, a probléma így felvetve kissé nevetséges. Valóban az. És, vagyis inkább *mert* – a cikkírók talán elégségesnek hitt Hamvas-értése ellenére – felszínes, olcsó, semmitmondó. Mi sem illusztrálja ezt jobban, minthogy irodalmi, „függetlenül szellemi" és intellektuális renoméra igényt tartó szerzőink olyan cikkeket vettek alapul bírálataikhoz, amelyek mindennek nevezhetők, csak politikamenteseknek, oldalfüggetleneknek és érzékenyeknek nem, nevezetesen egy az *Index* portálon megjelent, tévedésekkel teli recenziót, valamint egy egészen alpári, *HVG*-ben lehozott iszapdobálást, amelynek fő célpontja Vona Gábor tradicionális érdeklődése és ilyen irányban elkötelezett környezete volt. Bár Weiner Sennyey Tibor ez utóbbi cikket is bírálja, csak azért teszi, hogy a tradicionális gondolkozók és Hamvas Béla abban hangsúlyozott „összeboronálását" kifogásolja. Hamvas és bevallottan ritka olvasótábora tehát ismét *az aktuálpolitika sekélysége felől* van „megvédve" – ezúttal épp a tradicionalizmus és Vona Gábor népvezéri rémképétől – a „kisajátítók" vészterhes távlatokkal fenyegető demagógiájával szemben. Mindeközben a túlpolitizáltság, a populista és demagóg érvelés éppen a „Hamvas-kisajátítókat" és „Hamvas-meghamisítókat" bírálóknál, a *Magyar Hüperión* szerkesztőit, támogatóit és szerzőit *leszólóknál* érhető tetten, méghozzá szembetűnően könnyen.

Mielőtt ennek bemutatására rátérnénk, azért jegyezzük meg, *mi* nem szeretnénk Hamvasból háborús cselekményt csinálni, a csípős hangnem sem arra szolgál részünkről, hogy Hamvas-kötetekkel csépeljük viszont általunk replikára méltatott szerzőink buksi fejét, miközben nagy hévvel a vátesz különféle műveiből idézünk a másik félt véknyán találó passzusokat. Ez valóban karneváli lenne (és ennyiben akár még persze mulatságos is, de tényleg nem ez a szándékunk).

Mik szerzőink megállapításai? Ha jól értettük, akkor – kibontva az ötletes jelzőkben gazdag fintorgások, lebunkózások és a magyar égbolt ernyőjére vetített szörnyedelmes agyrémek orgiájából – az alábbiak:

Hamvas Bélát ne szeressék olyanok, akik a magyarság számára nemzeti politikát kívánnak folytatni. Ha szeretik, akkor *1.* biztosan teljesen félreértik és *2.* aljas célra akarják felhasználni; *3.* ha értik is és nem is aljasok, bizonyára *még nem jöttek rá*, hogy félreértették, és majd akkor válnak jó Hamvas-olvasókká, -értelmezőkké, ha arcvesztés terhe mellett lemondanak arról, hogy a magyar minőség és a Hamvas iránti szeretetüket, érdeklődésüket összeegyeztessék. (Végül *4.* értik is, nem is aljasok és sajnos nemzetiek – bár *ilyen nem létezhet*. Ezek inkább némuljanak el, mert külön-

ben kisajátítókká válnak.) Lényegében ezeket sugallja és állítja az utóbbi időben megjelent két – saját bevallása ellenére tapinthatóan politikai hangvételű – cikk az irodalminak tűnő *Drót* művészeti portál körül csoportosuló szerzők, Orcsik Roland és Weiner Sennyey Tibor részéről.[1]

Igazságtalanok és egyoldalúak volnánk, ha nem ismernénk el, néhány érvükben és általában egész érvelésükben lehetnek jogos *elemek*, akár a „nemzeti oldal" egyes régi hibáit és hiányosságait illetőleg is, amelyeket viszont a *Magyar Hüperión* folyóirat tényszerűen indulásától fogva éppenséggel nem igazol. A folyóirat pontosan tiszteletben tartva Hamvas azonos című művének szellemét, azzal összhangzóan bírál rendszeresen egyes vitatható „nemzetioldali" jellegzetességeket is, anélkül azonban, hogy a nemzetben vagy birodalomban való gondolkozást – *nem hamvasi, hanem liberális kérvényezésre* – menetrendszerűen elvetné. (Lásd ezzel kapcsolatban például a főszerkesztő írását – Horváth Róbert: A nemzeti oldal néhány sajnálatos fogalmi tévedéséről. *Magyar Hüperión* 3. évf. 2. sz. [2015. nyár]. Vagy olvassák el a „programadónak" is tekinthető Hüperióni lét című írását. – Uő: uo. 2. évf. 3. sz. [2014. augusztus–október] stb.)

Csak azért, mert az élet során egyes bemerevült felfogások vagy szokások meghaladandóak, vagy mert a saját nemzetnek, népnek, közösségnek vannak hibái, az annak kedvező, jobbító szándékot miért kellene valamiféle homályos sugalmazásra feladni, miért kellene kiiktatni a jobboldalisághoz köthető értékekkel és fogalmakkal való barátságos viszonyt? Vannak olyan határhelyzetek, amikor a – „gőgként" nem értelmezhető – közösségi szempont képviselete feladható, sőt szükséges is a félretétele, bár ekkor sem egy kifejezett *ellene*fordulás miatt. E szempont képviseletét viszont tetszés szerint és alkalmas pillanatban újra fel is lehet venni, méghozzá mindannyiszor szellemien. Az *Öt géniusz* például olyan Hamvas-mű, amely érzékenyen teszi ezt, még ha nem is minden következtetésével kell szóról-szóra egyetérteni. Nem akarva túlfeszíteni „a liberálisok lenyúlják Hamvast" húrt, azért azt hadd mondjuk ki, hogy ilyen művet sem liberális, sem „ideológiátlan" szerző még nem írt, és szinte biztos, hogy nem is fog soha írni.

Mindezzel szemben két másik szerző tanulmánya jobban megérteni látszik a *Magyar Hüperión* készítőinek szempontjait, támogatóinak céljait és szerzőinek *problémáit*. Győrffy Ákos (Hamvas 40. *Litera* irodalmi portál, 2008. április 8.) és Szinay Balázs (Hamvasi életmű, de kinek? – Hamvas Béla és „A magyar Hüperion". *Comitatus* folyóirat 2. évf. 1. sz. [2012. január] 3–4. o.).

Így ír Győrffy Ákos 2008-ban: *„Volt egy hullám a kilencvenes évek közepén, amikor divat volt olvasni műveit. Ennek vége, de egyáltalán nem látszik, hogy életműve a helyére került volna. Női magazinok idézgetik a sorait, divatos, magukat ezoterikus szerzőnek kikiáltó figurákkal emlegetik együtt. Egyáltalán, ez az ezoterikus massza, amiben kötésig gázolunk, mintha kezdené maga alá temetni Hamvas életművét. Pontosabban »elsemmilyenesíteni«, mivel ekkora szemétáradatból nem látszhat ki semmi, legyen akármilyen nagyszabású is. Egy lett a sokból, könyvei ott állnak a különféle csakraguruk, boszorkányjelöltek, feng shui-cicák és előző életükben Amenhotep fáraók élménybeszámolói között. Biztosan akadnak, akik nem így látják, de úgy gondolom, Hamvas életműve a magyar szellemtörténet, és egyáltalán, a magyar kultúra megkerülhetetlen alkotóeleme. Hatása és jelentősége messze nincs feltérképezve, miközben nímandokról zengedeznek zsolozsmákat.*

[1] Néhány érvet és hivatkozást megismétel még Boldog Zoltán: Jó lenne szabadon élni – Beszélgetés Orcsik Rolanddal. *Drót* portál, 2015. szeptember 21.

(…) Követőjét, szellemi örökségének folytatóját nem nagyon látni sehol. Akadnak persze, akik annak vallják magukat. Kivételes életműve mindenki számára hozzáférhető ugyan, értelmes diskurzus tárgyát azonban nem képezi, eltekintve néhány izolált próbálkozástól. Másról és másokról van szó általában, jelentéktelen és időszerűtlen ügyekről, miközben a helyzet lassan tényleg kritikussá válik minden tekintetben. A hamvasi életmű nem épült be a magyar kultúrába. Egyszer talán beépül, de ennek most még nem sok jele van.

Hamvas bizonyos körökben cikivé, »meghaladottá« és megmosolyogtatóvá vált. Szép, szép, hallani olykor vele kapcsolatban, persze, de hol vagyunk már ettől. Romantikus, naiv, outsider, mondják. Hamvas abban az értelemben tényleg meghaladottá vált, hogy mindaz, amit jövőképként tárt elénk negyven évvel ezelőtt, nagyrészt valósággá vált. Rémületes, szánalmas és fájdalmas valósággá."

És így Szinay Balázs 2012-ben: *„Hamvas-kötethez jutni ma, a szerző halála után 43 évvel sem egyszerű. A könyvtárak, mintha rejtegetnék az életművet. Alkalomról-alkalomra a raktárból lehet kicsalni egy-egy példányt a sorozatból, de kétszer ugyanazt sosem. Az antikváriumok gyakran az új kiadványokéval megegyező áron, esetenként drágábban árulják a Hamvas köteteket. Az életmű eddig megjelent kötetei közül mindegyik egyszerre, egy időben egyetlen könyvesboltban sosem kapható. A kiadó weboldalán keresztül egy-egy kötet megrendelhető azok számára, akik ennek árát képesek és hajlandók megfizetni. Másoknak marad az interneten hivatalos vagy nem hivatalos verzióban elérhető, elektronikus formában megtekinthető vagy letölthető kötetváltozatok valamelyikének, vagy azok részleteinek áttanulmányozása, ha ehhez van elég idejük, türelmük, kitartásuk. Ha ezen a problémán túljutunk, vagy egy pillanatra más irányba fordítjuk tekintetünket, egy újabb sarkalatos kérdéssel találjuk magunkat szembe: Kiknek és kikhez szól ma és általánosan a hamvasi életmű?*

Pár hónappal ezelőtt egy Hamvas-kötetről írt recenziómhoz ez a visszajelzés érkezett: »öröm látni, hogy manapság egyáltalán még felmerül Hamvas Béla neve és (ráadásul) valaki még elmélyülten is foglalkozik a munkásságával.« A reakció megdöbbentett. Nem is újszerűsége, hanem kíméletlen aktualitása és tényszerűsége okán. Ekkor tudatosult bennem végérvényesen az, amit már egy ideje éreztem, a magam számára azonban mégsem mondtam ki. Hogyan lehetséges ugyanis az, hogy a hamvasi életművel még nem is foglalkoztunk, de már arról lehet beszélni, hogy jó, hogy még valaki foglakozik vele?"

Fájdalmas, de így igaz. És a *Magyar Hüperión* minden bizonnyal ezen változtatni kíván. Hogy akár egy nemzeti politika keretében? Mégis, hogyan máshogy lehetne? Talán a kis liberális folyóiratocskáktól várható az, hogy egy-egy bennük néha feltűnő, Hamvast érdekes irodalmárként megemlítő egyéni játszadozás megfogja hozni azt a gyümölcsöt, hogy végre lesz érdemi magyar fogadtatása? Ezekhez az elszigetelt kis semmiségekhez képest még a *Hagyaték* – műfajából adódóan természetesen populáris – tévéműsora is komoly értéket képvisel és óriási űrt töltött be (ha nem is töltötte ki – persze, korántsem).

Tételes cáfolatok helyett, amelyek indokoltak, de alacsonyrendűek lennének, mi az tehát, amit – a rosszhiszeműség elhagyásán kívül – kritikusainknak felelünk? Végülis magát a rosszhiszeműség feladását ajánljuk.

E cikk írója például nem ismeri személyesen, de feltételezi, hogy Vona Gábor célja talán nem Hamvas meghamisítása vagy kisajátítása, hanem olvasásának ajánlása azok számára, akik a nemzeti oldalon szavaira figyelnek, és hogy ugyanez érvényes másokra is e politikai oldalon. Ha ez egy – „pártpolitikai" – program lenne, akkor szintén fel lehetne tételezni jóhiszeműen azt is, hogy célja az, hogy meghozza Hamvas

elmélyült olvasásának, megismerésének, feldolgozásának kezdő lépéseit, nem pedig az, hogy valakit üres bálvánnyá magasztosítson, tiszteletét puszta névkultuszban vagy giccsben merítse ki és a nevében szimplán és ostobán csupán „kirekesszen" irányzatokat, gondolatokat vagy személyeket, miközben magát fényében füröszti. Egyszerűen érteni és legfőképpen hinni kellene, hogy nem csak arról lehet szó, ami a baloldalon – legyen az vulgáris vagy magasan kvalifikált baloldali közeg – egyébként ugyanúgy, vagy még inkább dívik, vagyis: nem gondolkozókból, írókból, és egyéb kiemelkedő személyekből való politikai tőkekovácsolásról, hanem az ő szellemi problémáik, azokról való elmélyült gondolkozásuk, emberi és általuk teremtett esztétikai értékek megismertetéséről, hogy azokat aztán azok, akiket mindez elér, kreatívan feldolgozhassák, alkalmazhassák.

Méla undorral beszélni Hamvas jobboldali olvasóiról ugyanolyan méltatlan, mint ahogy méltatlan lenne – ráadásul *csak amiatt* – ebben a hangnemben nyilatkozni figyelemreméltó baloldali személyiségekről vagy értő és elmélyült olvasókról, mert azok számunkra politikailag nem követhetők.

Mindenekelőtt tehát annak átlátása ajánlható, hogy amiket Orcsik Roland „A magány politikája" című írásának a másodiknál sokkal értékesebb első felében (főleg és körülbelül Marx említéséig) bírálata alátámasztására idéz Hamvastól, *mindenkire,* éppenséggel „nem-nemzetiekre" és „politikán túliakra" is vonatkoztathatók volnának: „*Úgy látszik, mindaz, amit mondok, utólagos igazolás. Mintha megépíteném védelmét annak, amit tettem, vagy még inkább annak, amit nem tettem. Sőt annak, amit szerettem volna, de nem tudtam megtenni. Mintha sikertelenségeimet magyaráznám*". És hogy mindaz, amit a „magányos" út illusztrációjaként idéz, nemzeti vagy akár „nemzetiségi" minőségekkel és célokkal nem eleve tagadólagos viszonyba kerülő módon is értelmezhető marad, s ettől még éppen annyira (és nem csak lázadó, hanem isteni módon) magányos lehet, közössé vált volta mellett is megmaradhat önmaga individuális egységében és teljességében. Sőt, mintha innen, a célok és minőségek ilyen teljessége felől nézve lehetnének csak igazán érthetőek az ilyen titáni szavak: „*Itt vagyok én, félelmetesen tündöklő Éjarcú Hüperion, a Sötétség Napja, az Ősi Csend és a Végtelen Hallgatás, ott állok én, a Fekete Ragyogás, mint a fényuralom örök veszélye, legyőzve. De legyőzhetetlenül. Elvesznek tőlem mindent, amit csak lehet. Hasztalan. Vagyok. Úgy vagyok, mint a határtalan éjszaka, és végül mindent elborítok. Elveszett szerelem, barátság,* közösség, nép, királyság, *gondolat,* mindaz, *ami valakit boldoggá tehet. De Hüperion létének anyaga nem a boldogság. (…) Daimón Hüperion!* Amíg király akartam lenni, vagy bölcs, vagy pap, *vagy gondolkozó, emberi sorsra áhítoztam, és míg fájt, hogy mindenütt megbuktam, nem érthettem semmit.*"

Miért és miként állna orientációját tekintve ellentétben mindez – még a kritikus szerző által említett nárcizmus veszélyei mellett is – egy olyan lappal, amely alcímében így definiálja önmagát: „A jobboldali értelmiség folyóirata"? Pusztán, mert léteznek a baloldalon – a liberálisoknál és másoknál is – *sztereotípiák,* amelyeket a hamvasi önkorrekciók és önreflexiók *minden* részlegességen, sőt minden univerzalitáson is túlmutató, magameghaladó áramlása, „*hirtelen magaslatai és hasadékai*" – ahogy szerzőnk szépen írja – ugyanúgy felszámolhatnak, mint egy hibás „nemzeti" rögeszmét is?

„*Az elemek nem jártak iskolába, nem polgárok és főként nem keresztények.*" – De ne legyünk figyelmetlen Hamvas-epigonok, bármely oldalról is legyen szó, gondoljuk tovább: és nem is liberálisok, és nem is az ideológia-mentesség mégis-ideológusai.